

Child Rights Journal

2022; 4(15): 47-57

Journal Homepage: <http://childrightsjournal.ir>

International Think Tank of
Human Dignity

The Iranian Association of
Medical Law

The Iranian Association of
Child Rights

Analyzing Children's Rights from the Perspective of Citizenship Rights with the Approach of Designing a Child-Friendly City

Maryam Afshari¹, Elham Pourmahabadian^{2*}

1. Department of Law, Damavand Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Department of Architecture and Urban Planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: The concept of citizen and citizenship rights is sometimes considered so general that it gives the impression that all citizens have the same needs or that they have the same ability to demand their desires. However, due to their special characteristics, children cannot defend their rights and benefit and the issues related to their urban life should be prioritized in the society's work.

Method: This present research tries to explain the most important rights of children in cities by studying the different areas affecting children's rights in cities, by means of examining the data through descriptive-analytical method.

Results: Children are citizens who are still unfamiliar with many social issues around them and they are at the beginning of searching and discovering their living environment. The necessity of recognizing children's rights in the field of urban rights is important because they, Because they, as one of the most important pillars of society, are exposed to the most harm and threats and considering the nascent recognition of children's rights in cities at the global level, especially in Iran and international organizations efforts such as UNICEF to further promote these rights, managers and city policymakers are expected to take appropriate measures in this area.

Conclusion: Although needed theoretical steps have been taken by Iran's urban institutions in this area; in practice there is a long way to reach the desired condition of children.

Keywords: Citizenship Rights; Children's Rights; Child Friendly City; Urban Space

Corresponding Author: Elham Pourmahabadian; **Email:** e.pourmahabadian@iauctb.ac.ir

Received: July 25, 2022; **Accepted:** September 08, 2022

Please cite this article as:

Afshari M, Pourmahabadian E. Analyzing Children's Rights from the Perspective of Citizenship Rights with the Approach of Designing a Child-Friendly City. *Child Rights Journal*. 2022; 4(15): 47-57.

انجمن علمی حقوق کودکان ایران | انجمن علمی حقوق پزشکی ایران | اندکده بین‌المللی کرامت انسانی

فصلنامه حقوق کودک

دوره چهارم، شماره پانزدهم، پاییز ۱۴۰۱، صفحات ۴۷-۵۷

Journal Homepage: <http://childrightsjournal.ir>

واکاوی حقوق کودکان از منظر حقوق شهروندی با رویکرد طراحی شهر دوستدار کودک

مریم افشاری^۱، الهام پورمهابادیان^{۲*}

۱. گروه حقوق، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: مقوله شهروندی و حقوق شهروندی گاه آنقدر کلی مطرح شده که این تصور به وجود می‌آید همه شهروندان نیازهای یکسان دارند یا توانایی آن‌ها برای مطالبه خواسته‌هایشان برابر است. حال آنکه کودکان به علت برخورداری از ویژگی‌های خاص، نمی‌توانند از حقوقشان دفاع و از مزایای آن بهره‌مند شوند و مسائل مربوط به زندگی شهری به آن‌ها باید در اولویت کار جامعه قرار گیرد.

روش: بر همین مبنا تحقیق حاضر با مطالعه حوزه‌های مختلف مؤثر بر حقوق کودکان در شهرها، با بررسی داده‌ها به طریق توصیفی - تحلیلی، درصدد تبیین مهم‌ترین حقوق کودکان در شهرها می‌باشد.

یافته‌ها: کودکان شهروندانی هستند که هنوز با بسیاری از مسائل اجتماعی پیرامون خود ناآشنا هستند و در ابتدای راه جستجو و کشف محیط زندگی خود قرار دارند. ضرورت شناسایی حقوق کودکان در حوزه حقوق شهری از آن جهت واجد اهمیت است که آن‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان جامعه در معرض بیشترین آسیب‌ها و تهدیدها قرار دارند و با توجه به نوپایی شناسایی حقوق کودکان در شهرها در سطح جهانی و به خصوص در ایران و تلاش‌های سازمان‌های بین‌المللی نظیر یونیسف بر ارتقای بیش از پیش این حقوق، انتظار می‌رود مدیران و سیاستگذاران شهری اقدامات مقتضی در این حوزه انجام دهند.

نتیجه‌گیری: هرچند اقدامات نظری خوبی از سوی نهادهای شهری ایران در این حوزه صورت گرفته، با این حال ناگفته پیداست که در عمل تا رسیدن به وضعیت مطلوب کودکان فاصله بسیاری وجود دارد.

واژگان کلیدی: حقوق شهروندی؛ حقوق کودکان؛ شهر دوستدار کودک؛ فضای شهری

نویسنده مسئول: الهام پورمهابادیان؛ پست الکترونیک: e.pourmahabadian@iauctb.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۱۷

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Afshari M, Pourmahabadian E. Analyzing Children's Rights from the Perspective of Citizenship Rights with the Approach of Designing a Child-Friendly City. Child Rights Journal. 2022; 4(15): 47-57.

مقدمه

کودکان شهروندانی هستند که در سکوت به زندگی در شهر می‌پردازند. آن‌ها هنوز با بسیاری از مسائل اجتماعی پیرامون خود ناآشنا هستند و در ابتدای راه جستجو و کشف محیط زندگی خود قرار دارند (۱-۲). حمایت از حقوق این شهروندان کوچک و آموزش مسائل مربوط به زندگی شهری به آن‌ها باید در اولویت کار جامعه قرار گیرد. یکی از موارد مهم در عرصه‌های زندگی شهری، ایجاد فضاهای مناسب برای کودکان است (۳). کودکان در فضاهای شهری با افراد مختلف اعم از هم‌سنی‌ها و افراد مختلفی که از نظر سطح فرهنگی و اجتماعی گوناگونند، تماس می‌گیرند. چنین فضاهایی به عنوان زبان گویای شهر محسوب شده و مهم‌ترین عامل ارتباط شهر با تمام اقشار است (۴-۵).

در تحقق حقوق کودکان در شهر باید به ابتکار دوستدار کودک توجه نمود که تنها یک شهر خوب برای کودک نیست، بلکه شهری است که به وسیله کودکان ساخته می‌شود. در شهر دوستدار کودک چهار اصل کلی در رابطه با حقوق کودکان الزامی است. این اصول عبارتند از: عدم تبعیض، توجه‌نمودن به علایق کودکان، حقوق زندگی و ارتقای توسعه و احترام به دیدگاه‌های خاص کودکان و نوجوانان. در این مقاله به دنبال آن هستیم تا حقوق کودکان را از منظر حقوق شهروندی با رویکرد طراحی شهر دوستدار کودک مورد واکاوی قرار دهیم.

روش

تحقیق حاضر با مطالعه حوزه‌های مختلف مؤثر بر حقوق کودکان در شهرها، با بررسی داده‌ها به طریق توصیفی - تحلیلی، درصدد تبیین مهم‌ترین حقوق کودکان در شهرها می‌باشد.

یافته‌ها

۱. **مبانی نظری:** در تاریخ بشری، کودک و مسائل مربوط به او همواره مورد بحث مجامع و اقوام مختلف بوده و هر قوم یا ملتی، روش‌های ویژه‌ای را در تربیت کودک و نیازهای او برگزیده و اعمال کرده است. در میان اندیشمندان و فلاسفه نیز نظرات مختلفی بر مبانی تعلیم و تربیت کودک ابراز شده است تا بدین‌وسیله جامعه بشری را با نیکبختی همراه سازند (۲). به برخی از این نظریات اشاره می‌شود:

ژان ژاک روسو (Jean Jacques Rousseau) در سال ۱۷۶۲ اعلام کرد: شیوه تعلیم و تربیت موجود در جامعه، راهی اشتباه را طی می‌کند و کودکانی تحویل اجتماع می‌دهد که افرادی مطیع و بدون قوه تحلیل و تصمیم‌گیری هستند. تعلیم و تربیت باید جریان‌ی شادی‌بخش بوده تا کودک به آن راغب باشد (۶). او اعتقاد داشت که رشد و تکامل استعدادها و رفتار باید به صورت طبیعی و بدون مداخله جامعه صورت گیرد. پستالوزی (Pestalozzi, 1746-1827) نظریات خود را در امتداد نظریات روسو دنبال نمود و در اواخر قرن هجدهم، فروبل (Frobel, 1782-1852) برای نخستین‌بار اقدام به تأسیس کودکستان نمود. در قرن نوزدهم، اندیشمندی چون ویلهلم پریر (Priest) و استانی هال (Hall) در رابطه با محتویات ذهن کودک به تحقیق پرداختند و به تدریج کودک به عنوان فرد، مورد توجه قرار گرفت (۷).

جان لاک (John Locke) نیز معتقد بود: باید به کودکان این امکان را داد که در هر زمان که ممکن باشد، در فضای باز به بازی بپردازند (۸). ژان پیاژه (Jean Piaget) یکی از مشهورترین روان‌شناسان کودک، در خصوص رشد و یادگیری کودک معتقد است، کودکان جهان هستی را متفاوت از بزرگسالان می‌بینند و آن‌ها از راه تجربه مستقیم با محیط پیرامون به درک و فهم امور می‌پردازند

(۹). هارت (Hart) (۱۹۸۲) نویسنده و روان‌شناس دیگری معتقد است: میان حقوق کودکان که از آن دفاع می‌شود و حقوقی که در واقع برای کودکان وجود دارد،

جدول ۱: دیدگاه نظریه‌پردازان مختلف در مورد حقوق کودکان در شهرسازی

نظریه‌پرداز	سال	دیدگاه
جان لاک	۱۶۳۲-۱۷۰۴	امکان بازی در فضای باز را به کودکان داد.
ژان ژاک روسو	۱۷۶۲	رشد و تکامل استعدادها و رفتار باید به صورت طبیعی و بدون مداخله جامعه صورت گیرد.
پستالوزی	۱۷۴۶-۱۸۲۷	دنبال کردن نظریات روسو.
فروبل	۱۸۵۲-۱۷۸۲	برای نخستین بار اقدام به تأسیس کودکستان نمود.
ویلهلم پریر	۱۸۸۲	پرداختن به محتویات ذهن کودک و شناختن آن به عنوان فرد.
استانلی هال	۱۹۲۴-۱۸۴۴	پرداختن به محتویات ذهن کودک و شناختن آن به عنوان فرد.
ژان پیاژه	۱۹۸۰-۱۸۸۶	کودکان از راه تجربه مستقیم با محیط پیرامون به درک و فهم امور می‌پردازند.
هارت	۱۹۸۲	مغایرت فاحشی بین تئوری حقوق کودکان و آنچه انجام می‌شود.

مفید واقع گردد. در این پژوهش تلاش گردید تا تجربیات چند کشور در زمینه حقوق کودک در شهرسازی بیان شده و نکات مثبت و منفی آن‌ها استخراج شود و در قالب جداول با در نظر گرفتن شاخصه‌ها مهم در شهرسازی مطلوب کودکان ذکر شود (جدول ۲).

کودکان، سازندگان آینده ما هستند. در نظر گرفتن آن‌ها به عنوان یک فرد در جامعه و به طور ویژه در شهرسازی، گامیست تأثیرگذار در شخصیت‌بخشیدن به کودکانمان. کشورهای توسعه‌یافته مدت‌هاست در این راستا قدم برداشته‌اند. آشنایی با اقدامات آن‌ها در این زمینه و به کارگیری آن‌ها متناسب با شهر و کشور خود می‌تواند

جدول ۲: دیدگاه نظریه‌پردازان در مورد کیفیت فضای شهری کودک‌محور (۱۱)

صاحب	کتاب، مقاله، گزارش	مؤلفه‌های کیفی مطرح‌شده در ارتباط با کیفیت محیط و کودکان
کوبین لینچ	A Theory of Good City Form	توجه به فعالیت‌ها، اختلاط کاربری‌ها (به لحاظ تنوع استفاده و تنوع سنی ابنیه)، نفوذپذیری و قابلیت دسترسی، اختلاط اجتماعی و انعطاف‌پذیری، امنیت، هویت، شفافیت، آرامش، سرزندگی (۱۲).
سازمان یونسکو و لویس چاولا ملون و ترانتر	Growing Up in Cities, Growing Up in an Urbanizing World Australian Youth: Aliens in a Suburban Environment	مشارکت، خوانایی فضای شهری، سرمایه‌گذاری امنیت، آزادی، فضای سبز، تحرک و پویایی، انسجام اجتماعی، حرکت پیاده، دسترسی آسان، ارتباط با طبیعت، امنیت، روابط اجتماعی، بازی (۱۳).
دیوید دریکسل	Creating Better Cities with Hildren and Youth	همبستگی اجتماعی، امنیت، تحرک، هویت اجتماعی، تنوع و مشارکت، انعطاف، پایداری، توجه به نشاط و بازی کودکان، ایجاد فضای سبز (۱۴).
ادموند بیکن	Urban Designing	حس تعلق، ایجاد اعتماد به نفس در کودکان، خلاقیت در کودکان، تقویت تعاملات اجتماعی (۱۵).

صاحب	کتاب، مقاله، گزارش	مؤلفه‌های کیفی مطرح‌شده در ارتباط با کیفیت محیط و کودکان
جین جیکوب	The Death and Life of Great American Cities	توجه به فعالیت‌ها، اختلاط کاربری‌ها (به لحاظ تنوع استفاده و تنوع سنی ابنیه)، نفوذپذیری و قابلیت دسترسی، اختلاط اجتماعی و انعطاف‌پذیری، بازی و فعالیت، سرزندگی، امنیت (۱۶).
چرچمن	Disentangling the Concept of Density	الگوهای رفتاری، مشارکت پایدار، توجه به ویژگی‌های فیزیکی و غیر فیزیکی محیط در زمینه کودکان (۱۷).
باری پرسی اسمیت و نیگل توماس	A Hand Book of Children and Young People' S Participation Perspective from Theory and Practice	مشارکت، توجه به ظرفیت محیط کودکان، همه‌شمول بودن، توجه به مقیاس (۱۸).
آلیسون کلارک	Breaking Methodological Boundaries? Exploring Visual, Participatory Methods with Adults and Young Children	مشارکت، تعاملات اجتماعی (۱۹).
اسماعیل شیعه	آماده‌سازی شهر برای کودکان	محیط سالم، بهداشت فضا، هویت و حس تعلق، حمایت، خلاقیت، معاشرت، آرامش و تمرکز، آموزش، بازی، تفریح، کنجکاو، امنیت، مشارکت، رفاه (۲۰).
لوئیس مامفورد	کتاب «اندیشه‌ها در شهرسازی از آرمان تا واقعیت»	فعالیت، بازی، تفریح، زیبایی‌شناسی (۲۱).
یونیسف Unicef	Building Child Friendly Cities, Definition of a Child Friendly City	مشارکت، بهداشت، آموزش، امنیت، بازی، فضای سبز، انسجام اجتماعی، تنوع خدمات جذاب، مکان‌های مناسب گردهمایی، هویت منسجم، معابر ایمن، ارتباط با طبیعت، ارتباط با حیوانات، استقلال حرکتی، سازگاری، مکان گفتگو با همسالان، تفریح، حکومت خوب محلی، ظرفیت، بودجه (۲۲).
اعلامیه جهانی حقوق بشر (ماده) ۲۴، ۲۵، ۲۶	Universal Declaration of Human Rights	استراحت و فراغت و تفریح، مسکن مناسب، آموزش، محیط پاک، سالم و ایمن، خلاقیت و بازی آزاد.

۲. مفهوم حقوق کودک: حقوق کودک به حقوقی اطلاق می‌گردد که افراد به صرف کودک بودن از آن بهره‌مند می‌گردند. کودکان در حوزه حقوق شهروندی نه تنها دارای حقوقی چون بزرگسالان می‌باشند که به علت شرایط خاص سنی و رشدی، از حقوق ویژه‌ای نیز برخوردارند. توجه به حقوق کودک و تعیین شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی محیط رشد او، نقش بسیار مهمی در پرورش و تعالی شخصیت او دارد و هیچ جامعه‌ای پیشرفت نخواهد کرد، مگر اینکه نسل‌های بعدی آن‌ها به درستی پرورش یابند (۲۴-۲۳). در واقع فضای اجتماعی، کنش‌های اجتماعی را در هم ادغام می‌کند و آن‌ها را به هم پیوند می‌زند. کنش‌هایی که هم فردی و هم اجتماعی هستند. در واقع این فضاهای اجتماعی و کارهایی که در آن اجرا

می‌شود، ابزار تحلیل جامعه هستند. او معتقد است میان کنش اجتماعی و مکان اجتماعی، بین کارکرد فضا و قالب آن پیوند یک به یک برقرار است، زیرا ساختاری که از این رابطه متقابل پدید می‌آید تا درون آگاهی ما امتداد پیدا می‌کند.

۳. حقوق کودکان در حوزه حقوق شهری: وضعیت خاص کودکان به عنوان طیفی که نیازمند توجه بیشتری هستند و در نظرگرفتن آن‌ها در طرح‌ها و برنامه‌های شهری از مهم‌ترین موضوعات مورد توجه صاحب‌نظران حوزه‌های مدیریتی، طراحی و برنامه‌ریزی شهری می‌باشد. مناسب‌سازی شهرها برای کودکان نه تنها موجب رشد و اعتلای آن‌ها در محیطی شایسته می‌گردد، بلکه شهرها را برای زندگی دیگر شهروندان نیز مناسب می‌کند (۲۵).

گردیدند. کاتالیزور اولیه برای این منظور، کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد بود (۲۸). مفهوم دوستی کودک مبنای این کنوانسیون قرار گرفت و شهر دوستدار کودک مطرح گردید. پروژه‌های شهر دوستدار کودک به طور عمده برای ایجاد فرصت برای کودکان در راستای شکل‌دادن و یا تغییر محیط پیرامونشان است. شهروندی یکی از مهم‌ترین عناصر سیاسی - اجتماعی است که به فرد حق مشارکت در قدرت سیاسی و برخورداری از حقوق مدنی و اجتماعی را می‌دهد (۲۹). یکی از پایه‌های استحکام هر حکومتی به حساب می‌آید (۳۰). کودکان به عنوان یک قشر از جامعه بشری و به عنوان کوچک‌ترین شهروند، دارای حقوق شهروندی خاص خود هستند تا آن‌ها را بتوانند حمایت نماید. در دنیای کنونی، ترتیبات گسترده‌ای جهت حمایت از کودکان در جریان است. با پیشرفت جامعه بشری و ارتقای سطح تمدن، مشکلات و مسائل مخصوص کودک مورد توجه قرار گرفته و در همه کشورها اقداماتی در جهت بهبود وضعیت کودکان در جریان است که مهم‌ترین آن کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک است (۳۱). کنوانسیون حقوق کودک بر مبنای نیازهای فرهنگی، اجتماعی، عاطفی و... کودک را نیازمند یکسری حقوق اساسی و بنیادین می‌داند که در این پیمان‌نامه به خانواده به عنوان اصلی‌ترین شاخص جامعه نگریسته شده است که با ایجاد شرایط محیطی سالم برای کودکان رشد آن‌ها را تضمین کند. کنوانسیون حقوق کودک (CRC) اغلب به عنوان معاهده‌ای محسوب می‌شود که به سازمان‌های غیر دولتی (NGO) و دولت‌ها اجازه شرکت در تدوین و نظارت بر معاهدات حقوق بشر را می‌دهد. حقوق کودک، مباحثی چون حقوق مدنی و سیاسی، حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و... را دربر می‌گیرد که در کل دارای ۵۴ بند است (۳۲). از میان ۵۴ بند کنوانسیون حقوق کودک، سه

بنابراین مدیریت شهری می‌تواند با تمرکز بر روی نیازهای خاص کودکان، از جمله امنیت، مسکن، کاهش فقر، حمایت از کودک و خدمات مناسب و در نظر گرفتن کودکان به عنوان بخش مهمی از جامعه، طرح‌ها و پروژه‌های شهری را متناسب با شرایط آن‌ها به اجرا گذارد. همچنین با توجه به سطح معیشت خانوارهای شهری، کمک‌های هدفمند به کودکان محروم، از جمله: خدمات تفریحی، آموزشی و بهداشتی مناسب را در جهت رشد و پیشرفت کودکان مناطق فقیرنشین ارائه نماید و نیز با آموزش خانواده‌های ساکن در مناطق محروم شهری، نقش خود را در کاهش خشونت نسبت به کودکان به انجام برساند (۲۶). تعامل کودک با محیط از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، به گونه‌ای که این تعامل، از شکل‌گیری شخصیت تا رشد جسمی و ذهنی کودک را در برمی‌گیرد، لذا تأکید بر ایجاد فضاهایی راحت، ایمن، قابل دسترس، پاسخگو، جذاب، خلاق و زمینه‌ساز جهت رشد جسمی و ذهنی کودک، از جمله نکاتی است که با استناد به تحقیقات به دست آمده و بر اساس واقعیات روان‌شناختی کودک، طراحان و برنامه‌ریزان می‌بایست در ساخت فضاهای شهری مورد استفاده کودکان مورد توجه قرار دهند. بدیهی است که تعامل پویای کودک و جستجو و کشف قابلیت‌های محیطی مستلزم مشارکت فعال وی در شکل‌دهی و بهره‌برداری از محیط خواهد بود. کودک از طریق مشارکت محیطی، حس اجتماع محلی، آگاهی محیطی، حس تعلق و مؤثر بودن را درک خواهد کرد (۲۷).

مشارکت عمومی در قلب فرآیند برنامه‌ریزی خوب قرارداد و به صورت گسترده به عنوان یک امر خوب برای برنامه‌ریزان اعلام شده است، اما فقط در دهه ۱۹۹۰ کودکان و نوجوانان به لیست گروه‌هایی که برنامه‌ریزان در فرآیند برنامه‌ریزی باید مورد توجه ویژه قرار دهند، اضافه

بند آن پایه و اساس و سایر حقوق و شهر دوستدار کودک به حساب می‌آیند که در ادامه به ذکر آن‌ها پرداخته شده است. ماده ۲: کشورهای عضو کنوانسیون حقوق کودک باید همه حقوق را در دسترس کودکان قرار دهد بدون هرگونه تبعیض و بدون توجه به نژاد، رنگ، جنسیت، زبان و... . ماده ۳: در اقدامات مربوط برای ایفای حقوق کودک که توسط مؤسسات و نهادها اجرا می‌شود، باید منافع عالی کودک مد نظر قرار گیرد.

ماده ۱۲: کشورهای عضو باید حق ابراز آزادانه عقاید را به کودکان و نوجوانان و حق بیان دیدگاه‌های خود را در کلیه اموری که به وی مربوط می‌شود، بدهند (۲۸). پیمان‌نامه حقوق کودک، مشخص می‌کند که کودکان افرادی مستقل هستند و از این رو صاحب حق‌اند (۳۳). دولت جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۱۴ مهر سال ۱۳۷۰ پیمان‌نامه جهانی حقوق کودک را امضا کرد و در اسفندماه سال ۱۳۷۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و به کنوانسیون حقوق کودک ملحق گردید (۳۴).

۲-۳. دیدگاه‌های شهرسازی بر لزوم ایجاد شهر دوستدار کودک: با بررسی و تفسیر متن دیدگاه‌ها و نظریات مختلف می‌توان به شکل‌های مستقیم و غیر مستقیم به لزوم ایجاد شهر دوستدار کودک پی برد. از جمله مکاتبی که مورد تحلیل قرار می‌گیرند، مکتب جغرافیایی فرهنگی نو، مکتب جغرافیایی انتقادی، مکتب جغرافیایی رفتاری، مکتب آنارشیسم اجتماعی، مکتب پلورالیسم و پارادایم‌های جدید شهرسازی مشارکتی و شهرسازی رفاه‌گرا هستند. بررسی این مکاتب نشان می‌دهد که در راستای حقوق کودک به برابری، مشارکت، نیاز، دسترسی، فرصت برابر، بازماندگان توسعه و... تأکید شده است (جدول ۳).

۱-۳. اصول حقوق کودک در فضای شهر: شهر دوستدار کودک تنها یک شهر خوب برای کودک نیست،

جدول ۳: ملزومات شهر دوستدار کودک در مکتب‌های شهری

عنوان مکتب	شرح رابطه با شهر دوستدار کودک
مکتب فرهنگی نو	دو نوع حقوق شهروندی در سازمان‌بخشی به مکان و فضا مورد توجه بوده است: ۱- حقوق شهروندی مثبت: شامل عدالت اجتماعی، عدالت توزیعی، حق مالکیت، دسترسی به فرصت‌های برابر اجتماعی و اقتصادی و... ؛ ۲- حقوق شهروندی منفی: شامل نژادگرایی، تبعیض نژادی و... (۳۷).
مکتب انتقادی	این مکتب بیشتر روی گروه‌های حاشیه‌ای و بازماندگان جامعه چون کودکان تأکید دارد و بر لزوم زمینه‌ای برای مشارکت شهروندان در امور شهری (۳۷) تأکید دارد.
حکمرایی شهری	الگوی حکمرایی شهری به عنوان فرآیند مشارکتی برای توسعه است (۳۸). در پس این الگو می‌توان به جنبه‌های انسانی گروه‌های حاشیه‌ای در شهر، از جمله کودکان توجه نمود، این گروه را در امور شهری و برای رسیدگی به خواست‌ها و نیازهایشان مشارکت داد.
مکتب رفتاری	جغرافیای رفتاری در پی کشف و شناخت نقشه‌های ذهنی مردم و پرده‌برداری از ادراکات عمیق آن‌ها درباره مکان است (۳۷). برای دستیابی به سلامت روانی در کودکان، محیط‌ها باید به گونه‌ای باشند که توقعات ذهنی کودک را

عنوان مکتب	شرح رابطه با شهر دوستدار کودک
	برآوردند، در این صورت است که او حس تعلق به محیط دارد و آرامش خاطر او فراهم می‌گردد که این امر در شهر دوستدار کودک نهفته است.
مکتب آنارشیسم اجتماعی	آنارشیسم اجتماعی به نواحی و شهرهای خودکفا تأکید می‌کند که زمین‌های وسیعی از شهر به تناثرهای روباز، اجتماعات عمومی فضای بازی کودکان و مؤسسات فرهنگی اختصاص می‌یابد (۳۷). کودکان به عنوان جزئی از این اجتماع انسانی با داشتن حقوق و آزادی‌های فردی نیازمند برآورده شدن خواست‌ها و نیازهایشان هستند.
مکتب پلورالیسم	کودکان به عنوان کوچک‌ترین پایگاه اجتماعی در جامعه حقوقی را دارند و اگر قرار است در جامعه‌ای دموکراسی برقرار باشد و هیچ گروهی نقش مسلط بر تصمیم‌گیری‌ها را نداشته باشد، نباید فراموش شود که نظرات این گروه اجتماعی (کودکان) را نیز باید مد نظر قرار داد تا بتوانیم نابرابری‌های اجتماعی و فضایی را از بین برد.
شهرسازی مشارکتی	تحقق حقوق مشارکت واقعی کودکان نیازمند طیف گسترده‌ای از قانون‌ها، سیاست‌ها و اقدامات عملی می‌باشیم به عنوان مثال: ۱- ایجاد مکانیزم‌های حقوقی و قوانینی برای خانواده، سن ازدواج، سن رأی دادن و...؛ ۲- ارائه اطلاعات سیستماتیک در مورد حقوق کودک از همه سنین و با هر نوع توانایی؛ ۳- آگاهی بزرگسالان از حقوق کودکان؛ ۴- ارائه مکانیزم‌های تأثیرگذار بر تصمیمات دولتی در همه سطوح.
شهرسازی رفاه‌گرا	در ماده‌های ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۸ و ۳۳ پیمان‌نامه حقوق کودک (۳۹) به نحوی رفاه اجتماعی گنجانده شده که دولت‌ها برای رسیدن به آن و بالابردن کیفیت زندگی کودکان چه در ابعاد ذهنی و روانی و چه ابعاد عینی باید کوشا باشند.
حق به شهر	افرادی که در شهر زندگی می‌کنند، نسبت به آن حق دارند. حق به شهر برای تمام افراد وجود دارد، چه شهروند رسمی باشند و چه غریبه (۴۰). حق تملک و حق مشارکت برای همه ساکنان شهر برابر باشد (۴۱).

بحث و نتیجه‌گیری

حقوق بشر جلوه‌های گوناگونی دارد که توسعه و گسترش آن همچنان نیازمند به کارگیری روش‌ها و ابزارهای اثرگذاری است که بتواند احترام به عقاید، آزادی، برابری و برادری را در میان آحاد جوامع انسانی گسترش دهد. در این میان، حقوق بشر معاصر از جنبه عام و خاص، ضامن حقوق کودکان است؛ از جنبه عام، کودکان نیز همانند سایر آحاد جامعه بشری از حقوق مساوی، آزادانه و برابر برخوردار هستند و از جنبه خاص، حقوق ویژه‌ای دارند که در قالب حق بر شادی نیز تجلی پیدا می‌کند. بر این اساس، دولت‌ها، نهادها و سازمان‌های دولتی و غیر دولتی می‌بایست شرایط آموزشی، اجتماعی و سیاسی مناسبی برگزینند تا در سایه آن بتوان، حق بر شادی کودکان را تحقق بخشید. این توجهات در قالب پروژه‌های «دوستدار کودک»، «شهر بازی»، «شهر کودکان» و... تجلی می‌یابد.

همچنین فراهم کردن شرایط آموزشی مناسب برای کودکان و امکان مشارکت آنان در ساخت اماکن شهری، بخش مهمی از تغییر رویه‌های زندگی اجتماعی و شهری به نفع حقوق کودکان است. امروزه توسعه و گسترش روزافزون شهرها و مشکلات ناشی از آن، دسترسی آزادانه کودک به فضای بیرون از خانه و محیط شهر را محدود کرده است و فاقد فضاهای شهری مطلوب شده‌اند، به طوری که با نیازهای کودکان سازگار نمی‌باشند. در چنین شهرهایی کودکان به عنوان بخشی از جامعه در فضای شهر با مجموعه‌ای از خواسته‌ها و نیازهای ویژه، به اجبار استفاده‌کننده محیط ساختگی نسل دیگری شده‌اند. ایجاد محیطی مناسب برای رشد کودک به عنوان پیونددهنده نسل‌ها و انتقال فرهنگ می‌تواند زمینه‌ساز تأمین سلامت اجتماعی بین نسلی باشد. شهری که به کودکان خود توجه نکند، به نسل گذشته، موجود و آینده خود توجه

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

نکرده است. در ارزیابی و بررسی فضای‌های شهری متناسب با کودک ابتدا باید فضاهای شهری را در چهار سطح همسایگی، محله‌ای، ناحیه‌ای و شهری تقسیم نمود، سپس برای بررسی در هر سطح که شامل مؤلفه‌های ایمنی و امنیت، دسترسی، رفتاری، ذهنی، کاربری و فعالیتی، برنامه‌ریزی، سازمانی و... است، بررسی گردد. شهر به دلیل اهمیتی که در زندگی معاصر دارد به قلب جامعه‌شناسی بدل شده و طرح مسأله برای هر پدیده جمعی نمی‌تواند نسبت به آن بی‌تفاوت باشد. آسیب‌های زندگی جمعی در همه ابعاد اعم از سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی از زندگی شهری و مناسبات حاکم بر آن متأثر هستند. شهرها به واحد تحلیل در سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها تبدیل شده‌اند و به طریق اولی منشأ بسیاری از مشکلات در سطح خرد و کلان هستند. فهم شهر به عنوان واحد اصلی سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، اصلاح‌گری و همچنین پایش تحولات در مقیاس شهر و پایش آن‌ها برای مطالعات وضعیت آینده از ضروریات بدیهی در سیاست، اقتصاد و اجتماع است. تأمین حق بر شهر، افق بلندی است که می‌تواند مقصد همه برنامه‌های شهری بلندمدت باشد. اولین قدم برای تحقق حق بر شهر تولید و تثبیت گفتمان حق بر شهر است تا بر اساس آن بتوان سیاست شهری را برای پیگیری آن مجاب کرد.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

References

1. Maleki H. Getting to know children's rights. 1st ed. Tehran: Ayezh Publishinh; 2009. [Persian]
2. Shia A. Preparing the city for children. 3rd ed. Tehran: Shahr Publication; 2011. [Persian]
3. Tausli M, Fanadi N. Designing urban spaces. Tehran: Iranian Urban Planning and Architecture Studies and Research Center; 1990. [Persian]
4. Sadougianzadeh MI. High-rise construction and urban space: Guidelines for organizing high-rise construction. Tehran: Center for Urban Planning Studies, Ministry of Interior; 1995. [Persian]
5. NSW Commission for Children and Young People. Built 4 KidsN: A good practice guide to creating child-friendly built environments NSW Commission for Children and Young People. 2009. Available at: http://www.kids.nsw.gov.au/uploads/documents/Built4Kids_complete.pdf. Accessed June 11, 2012.
6. Durant V. History of Civilization (summary of eleven volumes). 2nd ed. Tehran: Behnoud Publishing House; 2012. [Persian]
7. Baharvand SH. Child Friendly Cities Children Of the review of contributions to design standards, providing operational and strategic solutions. Urban Management. 2014; 13(34): 297-322. [Persian]
8. Razovian A. City of Children. Master's Thesis of Architecture. Tehran: Islamic Azad University, Tehran Center Branch; 1999. [Persian]
9. Pourjafar MR, Ansari M, Mahmoudinezhad H, Alizadeh A. Analyze Study of Children's Creativity Incentives in Urban Spaces and Environment's Design with Emphasis on Bringing up Cohesions between Creativity and Physical Design of Urban Spaces. Urban Management. 2010; 8(25): 63-81. [Persian]
10. Hart SN. The History of Children's Psychological Rights. Viewpoints in Teaching and Learning. 1982; 58(1): 1-15.
11. Gorji Azandariani AA, Shirzad Nazarloo Z. The Status of the Rights of Persons with Disabilities in the Field of Urban Rights. Strategic Studies of Public Policy (Strategic Studies of Globalization Journal). 2018; 8(26): 137-163. [Persian]
12. Lynch K. The Image of the City. 7th ed. Translated by Mazini M. Tehran: University of Tehran; 2006. [Persian]
13. Mallon K, Has L. Australian Youth: Aliens in a Suburban Environment. Edited by Chawla L. Growing up in an Urbanizing Old. London: Unesco/ Earth scan; 2002.
14. Driskell D. Creating Better Cities with Children and Youth: A Manual for Participation. Children, Youth and Environments. 2003; 13(1): 220-223.
15. Bacon E. Design of Cities. Translated by Taheri F. 3rd ed. Tehran: Shahidi Publishing; 2012. [Persian]
16. Jacobs J. The Use of Sidewalks Safety. In the City Readers. Translated by Legates RT, Stout F. London: Rutledge; 2000.
17. Churchman A. Disentangling the Concept of Density. CPL Bibliography. 1999; 13(4): 389-411.
18. Percy-Smith B, Thomas N. A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives From Theory and Practice. London: Routledge; 2009.
19. Clark A. Breaking Methodological Boundaries? Exploring Visual, Participatory Methods with Adults and Young Children. European Early Childhood Education Research Journal. 2011; 19(3): 321-330.
20. Shie I. Preparing the City for Children, Case Study of Tehran. Tehran: Shahr Publication; 2006. [Persian]
21. Mumford L. Technique Paradise. In: The Urbanization of European Society in the Nineteenth Century. Edited by Lees A. Massachusetts: ROGERS univ. common and Pennsylvania Univ., d.c Health and company; 1976.
22. UNICEF. Innocenti Research Centre. Building Child Friendly Cities: A Framework for Action. UNICEF Innocenti Research Centre; 2004.
23. Niazpour AH, Rezaie Hoomedin S. Investigating the Child Right on Recreation and Leisure. Journal of Psychology and Educational Sciences. 2017; 3(1): 75-88. [Persian]
24. Lefebvre H. Writings on Cities. Oxford: Black Well Publications; 1996.
25. Rastgar A, Yonfantini B. Child-friendly urban design guideline. Urban Management. 2016; 15(44): 65-90. [Persian]
26. Kalantari A, Nasr Esfahani A, Aram H. Justice in City (3)- Children and Urban Services. Tehran: Tehran Urban Research & Planning Center; 2013. [Persian]
27. Sutton EP, Kemp S. Children as partners in neighborhood place making: Lessons from intergenerational design charrettes. Environmental Psychology. 2002. 22(1-2): 171-189.

28. Gleeson B, Sipe N. Creating child friendly cities, Reinstating kids in the city. London: Routledge; 2006.
29. Shiani M, Davoodvandi T. Analysis Awareness Rate of Citizenship Rights Among Students. *Social Development & Welfare and Planning*. 2011; 1(5): 35-60. [Persian]
30. Skaffi M. A study of the degree of awareness of the young people of Mashhad and of their citizenship rights and duties and the factors affecting them. *Journal of Social Sciences, Ferdowsi University of Mashhad*. 2007; 4(1): 1-33. [Persian]
31. Qasimzadeh Moghadam A. Children's Rights in Islam and Adaptation to Iranian Laws and International Conventions. Master's Degree. Mashhad: Ferdowsi University; 2016. [Persian]
32. CRC. Convention on the rights of child. 1990. Available at: <https://www.unicef.org>.
33. Hart ER. Participation of children and adolescents. Translated by Taheri F. Tehran: Cultural Research Office in collaboration with Unicef; 2008. [Persian]
34. Rasoulzadeh Tabatabaie K, Agha Beigloui A, Mousavi Chalak SH Child abuse. Tehran: Avand-e Danesh Publishing; 2001. [Persian]
35. Riggio E. Child friendly cities. Good governance in the best interests of the child. *Journal of Environment & Urbanization*. 2002; 14(2): 45-58.
36. Malone K. Building a child friendly community children's research workshops pilot study report. Bendigo: City of Bending; 2006.
37. Shakoui H. New Thoughts in the Philosophy of Geography. Tehran: Institute of Geography and Cartography of Gita; 2012. Vol.2. [Persian]
38. Lalepour M. Urban Governance and Urban Management in Developing Countries. *Journal of Urban Studies*. 2007; 19-20: 60-71. [Persian]
39. UNICEF. Convention on the Rights of the Child, United Nations Children's Fund in Iran. 2007. [Persian]
40. Fenster T. Identity Issues and Local Governance: Women's Everyday Life in the City. *Social Identities*. 2005; 11(1): 21-36.
41. Kofman E, Lebas E. Writings on Cities. Oxford: Black Well Publications; 1996.